

Sakkyndige psykologers refleksjoner om Barnesakkyndig kommisjons kvalitetssikrende funksjon

TEKST

Dag Ø. Nordanger
Magne Mæhle
Øivin Christiansen
Tone Jørgensen
Vibeke Samsonsen
Hanne C. Braarud

PUBLISERT 30. september 2024

DOI <https://doi.org/10.52734/RCAI7291>

ABSTRACT:

The future of many vulnerable children depends on the quality of child welfare decisions, where reports from independent child welfare experts may carry considerable weight. Before these reports are used in child welfare decision-making processes, they are quality-assessed by the Expert Commission on Children. In the present study, 12 psychologists working as independent child welfare experts were interviewed about their experiences of the Expert Commission on Children's quality assurance function. Based on qualitative thematic analyses, the informants' statements were sorted into two main themes. The first main theme circled around experiences that the Commission enhances the quality of the experts' work by having a 'Sharpening support function', contributing to a more unified and consistent practice. Under the second main theme, 'What type of quality?', concerns were raised that the Commission, due to lack of access to the factual basis of the reports, cannot accurately evaluate their professional or substantial quality. The informants suggested alternative quality assurance methods, such as feedback loops between the Commission and the experts, and that the Commission should instead undertake an in-depth examination of a smaller sample of reports. The findings are discussed in the context of the broader debate surrounding quality indicators for child welfare work.

Keywords: independent expert, assessment, child welfare, quality assurance, Commission for child welfare experts

EMNER Forebygging psykisk helse samfunnspsykologi

Konsekvensene av å vokse opp under sviktende omsorg er identifisert som en av våre største folkehelseutfordringer. Barn med omsorgserfaringer av vold og overgrep er overrepresentert innen psykisk helsevern, rus- og kriminalomsorg (Felitti et al., 1998; Aakvaag & Strøm, 2019). Offentlige rapporter slår fast at mange av disse barna fremdeles sviktes på grunn av manglende kvalitet i barnevernfaglige beslutningsprosesser (NOU 2017: 12; NOU 2023: 7). I disse prosessene, særlig knyttet til de mest krevende sakene, spiller barnesakkyndige psykologer en viktig rolle. Når det er usikkerhet om hvorvidt omsorgssituasjonen til et barn er god nok, kan barnevernstjenesten (BVT), barneverns- og helsenemnda (tidligere fylkesnemnda), tingretten, høyesterett og private parter engasjere barnesakkyndige til å gjøre en uavhengig faglig undersøkelse og vurdering. Vurderingen presenteres i en barnesakkyndig rapport, som ofte tillegges stor vekt når beslutningene skal tas (Agenda Kaupang, 2015). Før rapporten kan inngå i beslutningsprosessen, må den imidlertid kvalitetssikres av Barnesakkyndig kommisjon (BSK). I denne kvalitative studien utforsker vi barnesakkyndige psykologers opplevelse av BSKs kvalitetssikrende funksjon.

Behovet for kvalitet i vurderingsgrunnlaget for beslutninger i barnevernssaker står høyt på den politiske dagsordenen og har blitt aktualisert av dommene mot Norge i Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet [Bufdir], 2023). BSK ble opprettet i 2010 etter forslag fra Øvreeide-utvalget (NOU 2006: 9), og har som hovedoppgave å kvalitetssikre de barnesakkyndige rapportene. Kommisjonen består av en leder og 13 medlemmer som oppnevnes av Barne- og familiedepartementet for inntil fire år (Sivilrettsforvaltningen, 2024a). Hver rapport vurderes av to kommisjonsmedlemmer, som først gjør en selvstendig vurdering, før de kommer sammen og enes om en felles konklusjon. Kommisjonens vurderinger faller vanligvis i én av kategoriene 'Ingen vesentlige bemerkninger', 'Formelle bemerkninger' (struktur, sideantall og lignende), 'Bemerkninger' (faglig innhold) eller 'Alvorlige mangler'. Kommisjonen kan også anbefale at oppdragsgiver innhenter en tilleggsrapport.

BSK har ikke tilgang til andre dokumenter i saken og anser det ikke som sin oppgave å godkjenne rapportene som sådan, men å vurdere kvaliteten (Sivilrettsforvaltningen, 2024a). Kommisjonen oppgir at kvaliteten vurderes med hensyn til om:

- rapporten er utarbeidet i samsvar med forskriften om krav til helsepersonells attester, erklæringer, og lignende.
- mandatet er besvart
- det er en sammenheng mellom presenterte premisser og den sakkyndiges vurderinger
- relevant fagkunnskap er benyttet i gjennomføringen av arbeidet og vurderingene
- metoder er beskrevet og brukt tilfredsstillende
- fagetiske retningslinjer er fulgt
- rapporten er klar og lett forståelig for leseren

- veiledningen for sakkyndig arbeid er fulgt så langt det er mulig og hensiktsmessig for saken

Retningslinjene for sakkyndigarbeid utgitt av Bufdir (2022) angir en struktur for rapportene og visse temaer som bør belyses. Det gis noen konkrete oppfordringer, som å gjennomføre samtaler med barna selv og å innta en kultursensitiv forståelsesramme for utredningsarbeidet. Retningslinjene fraråder også bruk av verktøy som er ment for diagnostikk. Utover noen slike overordnede føringer er den metodiske tilnærmingen for undersøkelsene i stor grad opp til den sakkyndige.

I 2023 vurderte BSK 559 sakkyndigrapporter etter barnevernloven (Sivilrettsforvaltningen, 2024b). Dette er en gradvis nedgang siden 2013 da kommisjonen vurderte 985 rapporter. Nedgangen kan skyldes økt intern kompetanse i barnevernet (NOU 2023: 7). Det har også skjedd en endring i den relative fordelingen mellom oppdragsgivere, med gradvis færre bestillinger fra BVT. I 2023 ble 40 % av rapportene bestilt av BVT, 21 % av barneverns- og helsenemnder, 33 % av tingretter og 6 % av lagmannsretter. De tilsvarende prosentandelene i 2013 var respektive 64, 6, 28 og 1.

BSK konkluderer sjelden at rapportene har 'Betydelige mangler'. I 2023 gjaldt dette 0,2 % av rapportene (én rapport), og ingen ble anbefalt å tilføye en tilleggsrapport. BSK hadde 'Ingen bemerkninger' til 64 %, 'Formelle bemerkninger' til 6 % og 'Bemerkninger' til 36 % av rapportene (Sivilrettsforvaltningen, 2024b).

En evaluering gjennomført av Agenda Kaupang (2015; se også Augusti et al., 2017), konkluderer at BSK kjennetegnes av gode og etterprøvbare kvalitetsprosesser, og at kommisjonen trolig har løftet rettssikkerheten på sakkyndigområdet. Det vises blant annet til at «BSK har tjent som en god instans for å luke ut rapporter av spesielt dårlig kvalitet» (Agenda Kaupang, 2015, s. 34). Evalueringen indikerer også at BSKs bemerkninger blir tatt på alvor og fulgt opp i de videre beslutningsprosessene, og at etableringen av kommisjonen har økt tilliten til de sakkyndige vurderingene. Samtidig uttrykkes det usikkerhet rundt om BSK har bidratt til å heve kvaliteten på utredningene eller rapportene i seg selv: «Dette er et empirisk spørsmål som er vanskelig å besvare uten at det gjennomføres svært omfattende analyser, og selv etter slike analyser vil det være vanskelig å konkludere med i hvor stor grad eventuelle kvalitetsendringer kan tilskrives BSKs tilbakemeldinger» (Agenda Kaupang, 2015, s. 34).

I slike analyser kunne man nok også støtt på utfordringer knyttet til hvordan faglig kvalitet i undersøkelser skal måles. Det fins et godt tilfang av faglitteratur og anbefalinger som viser vei for en praksis av høy faglig kvalitet (f.eks. Christiansen & Kojan, 2023; Kvello, 2015; Van der Weele & Karlsen, 2022; Vis et al., 2020; Aadnesen & Hærem, 2014). Det kan likevel være krevende å finne allmenne kriterier for om god faglighet faktisk utøves som kan brukes i målstyring av kvalitetsforbedrende tiltak. Overordnede kvalitetskriterier for styring og tilsyn med tjenestene retter seg gjerne mest mot struktur og prosessmål (Donabedian, 1980), som saksgang, medvirkning og ressursutnyttelse (se f.eks. Helsetilsynet, 2020; Prop. 73 L (2016–2017)). Flere etterlyser bedre resultatindikatorer, altså kvalitetsmål som mer direkte fanger opp om arbeidet fører til det man ønsker for brukerne (Kalstad, 2023; Kornør, 2012).

Hva angår barnesakkyndiges arbeid har forslag til kvalitetsforbedringer dels omhandlet utredningene i seg selv, hvor blant andre Barnevernsutvalget foreslår en større grad av normering og standardisering av hva som bør inngå i vurderingsgrunnlaget (NOU 2023:7). Andre forslag adresserer BSKs arbeidsform og mandat. Ifølge Agenda Kaupang (2015) kunne sakkyndiges læring og praksisutvikling blitt fremmet ytterligere hvis BSK fikk et mer utadrettet og veiledende mandat. Et frittstående nettverk for kvalitet i barnevernet går lenger og foreslår at BSK bør erstattes med et veiledningssystem for sakkyndige psykologer (Helmikstøl, 2017).

Fokus og forskningsspørsmål

Fokus og problemstilling for den aktuelle studien er: *Hvilke erfaringer og betraktninger har barnesakkyndige psykologer rundt BSKs kvalitetssikrende funksjon?* Studien inngår i det større forskningsprosjektet «Expert reports» (Høgskulen på Vestlandet [HVL], 2023), finansiert av Norges forskningsråd. Som del av prosjektet ble tolv barnesakkyndige psykologer intervjuet om sin praksis, rolleforståelse og opplevelse av arbeidet. En del av intervjuet omhandlet deres erfaringer med og opplevelse av BSK sin rolle og funksjon. Studien vi her presenterer er en kvalitativ tematisk analyse av denne delen av intervjumaterialet.

Metode

Rekruttering og utvalg

Utvalget besto av tolv barnesakkyndige psykologer med erfaring fra oppdrag for barnevernstjenesten. Disse ble strategisk rekruttert ut fra et ønske om informanter med mye erfaring fra slikt arbeid. Et inklusjonskriterium var at de skulle ha levert en rapport til barnesakkyndig kommisjon i løpet av de siste to årene. Vi etterstrebet også en geografisk spredning over de ulike barneverns- og helsenemndsembetene. Elleve av informantene ble rekruttert fra Norsk psykologforening (NPF) sin liste over godkjente sakkyndige psykologer (NPF, 2023). Én informant ble rekruttert gjennom anbefaling og kontakteablering fra en av de øvrige informantene. Informantene ble kontaktet per e-post, og rekrutteringen foregikk fra februar til mai i 2021.

Som det går frem av tabell 1, hadde ti av informantene vært engasjert i sakkyndighetsarbeid i mer enn 20 år. Ni hadde gjennomført NPF sitt utdanningsløp i sakkyndigarbeid. Fem av informantene jobbet som sakkyndige på fulltid, fem i rundt 50 % stilling og to i 20–25 % stilling. Flertallet hadde erfaring med å være oppnevnt av både barnevernstjenesten og av retten.

Tabell 1

Nøkkelopplysninger om informantene i studien

ID	ÅR (CA.) MED ERFARING SOM SAKKYNDIG	VIDEREUTDANNING I SAKKYNDIGARBEID	PROSENTANDEL (CA.) AV STILLING BRUKT TIL SAKKYNDIGARBEID
1	30	Nei	30-40
2	20	Ja	100
3	20	Ja	20
4	8	Ja	50
5	20	Ja	50
6	35	Nei	100
7	40	Ja	40
8	47	Nei	100
9	31	Ikke kjent	100
10	19	Ja	20-25
11	23	Ja	50
12	2	Ja	100

Gjennomføring av intervjuer

Datainnsamlingen foregikk under koronapandemien, og alle intervjuene ble derfor gjennomført over Zoom. Varigheten var i gjennomsnitt på rundt to timer, med en variasjon fra minimum 1,45 time til maksimum 2,15 time. Ti intervjuer ble foretatt av ØC og TJ sammen, to av TJ alene. Alle informantene ble intervjuet én gang. Det ble gjort lydopptak av intervjuene ved hjelp av opptaksfunksjonen i Zoom. Alle intervjuene ble transkribert ord for ord. Elleve ble transkribert av byrået Totaltekst, og ett av en privataktør som tar slike oppdrag.

Trinn i dataanalysene

Først gikk DØN gjennom hele intervjumaterialet og skilte ut de delene av teksten som berørte informantenes forhold til BSK. Disse ble samlet i et eget dokument, som ble behandlet i seks trinn i samsvar med Braun og Clarkes (2006, 2021) prinsipper for refleksiv tematisk analyse. Første trinn er selve transkriberingen. I andre trinn leste DØN gjennom transkripsjonene og lagde en kodeliste. Listen besto av utsagn og aspekter i de enkelte intervjuene som opplevdes sentrale og meningsbærende. I tredje trinn gikk DØN og MM gjennom kodelisten i fellesskap og drøftet hvordan de kunne sortere under alternative hoved- og undertemaer. I fjerde trinn ble DØN og MM sine forslag til hoved- og undertemaer forelagt hele forfattergruppen for en kritisk gjennomgang. Her drøftet vi temainndelingen og temaenes samsvar med kodene, og gjorde flere revisjoner. I femte trinn, basert på innspill fra hele forfattergruppen, utviklet DØN og MM representative titler for de ulike hoved- og undertemaene. I sjette trinn utformet DØN et utkast til en resultatrapport, med oppsummeringer av kjennetegn ved hvert enkelt hoved- og undertema og forslag til illustrerende sitater. Resultatrapporten ble videreforedlet av forfattergruppen i fellesskap.

Refleksivitet

Det refleksive ved prosessen innebar en anerkjennelse av og bevissthet rundt hvordan våre egne forforståelser, antagelser og verdier uvegerlig vil påvirke en slik analyse (Braun & Clarke, 2019, 2023). Slike forhold påvirkes igjen av våre respektive fagbakgrunner, erfaringer og teoretiske preferanser. Forfattergruppen besto av barnevernspedagog, sosionom, antropolog og tre psykologer. Under arbeidet satt vi fysisk sammen to hele dager, i tillegg til digitale møter og kontakt. Vi utnyttet flerfagligheten ved å aktivt utfordre hverandre med hensyn til alternative tolkninger og benevelser av temaer. Med det identifiserte vi eksempler på hvordan tilhørighet til ulike faggrupper og -miljøer kunne lede oss mot ulike fokus. Den refleksive prosessen førte med seg flere revisjoner av både inndeling og benevelser av temaer. Slik vi ser det, styrket dette funnenes troverdighet og overførbarhet (Malterud, 2002).

Etikk og personvern

Deltakelse i studien var samtykkebasert. Informantene fikk tilsendt et samtykkeskriv for signering sammen med et informasjonsskriv om formålet med studien, hvordan data ville bli behandlet, og hva det ville innebære å delta (inkludert deres rett til når som helst å trekke seg). Ved kontaktetablering ble det gitt utfyllende muntlig informasjon. Datamateriale og

personopplysninger ble sikret gjennom flerfaktor-autorisasjonstilgang på HVL sin forskningsserver. Navn og kontaktopplysninger ble erstattet av koder som ble lagret adskilt fra øvrige data. Medforfattere som ikke var involvert i gjennomføringen av intervjuene, behandlet kun anonymiserte data. Studien ble forelagt Sikt (ref. nr. 82129) og gjennomført i samsvar med personvernregelverket.

Resultater

Basert på de analytiske trinnene presentert over, ble informantenes refleksjoner rundt BSKs kvalitetssikrende funksjon sortert under to hovedtemaer. 1) «Skjerpene støttefunksjon» omhandler beskrivelser av hvordan BSKs vurderinger og rammeverk kan heve rapportkvaliteten. 2) «Hva slags kvalitet?» omhandler informantenes spørsmål rundt og problematisering av hvilken type kvalitet BSK har mulighet for å sikre. Undertemaer under de respektive hovedtemaene fremgår av tabell 2 og utdypes i den videre teksten.

Tabell 2

Hoved- og undertemaer etter refleksive tematiske analyser

HOVEDTEMA	UNDERTEMA
Skjerpene støttefunksjon	<ul style="list-style-type: none">• Støttende og samlende rammer• Påminner og korrektiv• «Bli kikket i kortene»• Ryggdekning og legitimitet
Hva slags kvalitet?	<ul style="list-style-type: none">• «Alt går gjennom»• Formalia versus substans• «Å skrive for BSK»• «Lodde i dybden»

Skjerpene støttefunksjon

De fleste informantene uttrykte at BSK, gjennom føringer for og vurdering av rapportene, kan heve kvaliteten på sakkyndigarbeidet gjennom å ha en skjerpene støttefunksjon.

Støttende og samlende rammer

Flere informanter beskrev en opplevelse av at BSK bidrar med rammer og en struktur som er en støtte i arbeidet. Informant 12 (heretter I-12) var klar på at «(...) rammene for rapporten – og hjelp fra Barnesakkyndig kommisjon på innhold, rammer og utforming – er noe jeg støtter meg på». Én påpekte omfanget i en del av sakene, og hvor tidkrevende det kan være å tolke mandater og avgjøre hvordan oppgaven best skal løses. Hen opplevde i den forbindelse at BSK fungerer som en «(...) hjelp (...) til å finne ut hvordan vi skal jobbe» (I-4).

Flere var opptatt av at BSKs rammer og struktur hever kvaliteten på arbeidet ved å bidra til en mer samlet og ensartet praksis. Én viste til at sakkyndige ellers ofte jobber adskilt:

«Det strammer opp litt, for det er jo fri flyt her i Norge. Vi holder på hver for oss. Så det er godt at det er noe som samler litt.» (I-5)

I-7, som hadde lang erfaring fra sakkyndigarbeid, understreket det samlende ved BSKs rammer og føringer ved å sammenligne dagens situasjon med slik det var før opprettelsen av BSK: «(...) det var veldig mye blandet drops når det gjaldt sakkyndighetsarbeid for 25 år siden. Og derfor var jeg veldig sterkt i favør av opprettelsen av den sakkyndige kommisjonen.» Som et annet aspekt ved BSKs samlende og støttende funksjon fremhevet I-1 at «(...) det er også et system for de som er nye».

Påminner og korrektiv

Flere informanter viste til egne erfaringer av at BSK bidrar til kvalitet ved å fungere som en påminner for ting som burde vært vurdert eller mer omtalt i rapporter. I-1 illustrerte dette med en rapport hvor hen ble bedt om å skrive mer om hvordan det flerkulturelle ble tatt hensyn til:

«Og dette her med hvis du har flerkulturelle, at du bare må skrive at du har tatt hensyn til det, og at du kanskje sier litt om hvordan du har gjort det. Jeg tenker at jeg tar ikke (...) sånt negativt, jeg tenker at det kan også være en

påminnelse.»

I-12 viste til en rapport hen hadde blitt bedt om å ferdigstille under stort tidspress, og hvor hen derfor forventet at det ville komme kommentarer: «Men da så de kanskje litt andre ting enn det jeg mente var mest åpenbart. Jeg tenker at de har en god funksjon som kontrollinstans.»

Innspillene og kommentarene fra BSK ble av flere omtalt som å være «fornuftige» (I-7), «relevante», og at; «Det er veldig sjelden de påpeker ting jeg er uenig i eller ikke godt tenker at kan utdypes» (I-9).

I-12 uttrykte at «(...) jeg har lært av det». Bakgrunnen var en sak hvor kommentarene fra BSK gjorde hen oppmerksom på at hen i for stor grad hadde forholdt seg til situasjonen i en familie her og nå, og i for liten grad hadde tatt med i vurderingen kunnskap om en forelders omsorg for tidligere barn. Dette fremmet kvaliteten i hens bidrag i den videre saksgangen: «Da jeg fikk kommentaren på det, fikk jeg mulighet til å innhente det i forkant av behandlingen i fylkesnemnda.»

«Bli kikket i kortene»

Flere av informantene trakk frem det kvalitetsfremmende ved «å bli kikket i kortene» – det at noen utenforstående skal lese og vurdere arbeidet deres. I-1 relaterte dette blant annet til den ensomme posisjonen det kan være å jobbe som sakkyndig:

«Nei, jeg må si det at jeg synes det er veldig bra, for du står så alene her. Det her er så viktig og krevende arbeid så jeg tenker at det er greit at det er flere (...). Så det at noen kikker en i kortene, få tilbakemeldinger, det må vi tåle. Og jeg synes det er veldig greit at vi har sånne system. Det er en positiv utvikling. Dette her er krevende arbeid, vi kan alltid bli bedre. Du ser nye ting dukker opp, nye måter å se ting på, jeg har jo sett utviklingene.»

Flere formidlet at de opplevde det at BSK skal vurdere rapportene, som skjerpene og disiplinerte. En sa at «Jeg skjerpet meg i hvert fall på å være mer tydelig på hvorfor jeg mener som jeg gjør» (I-8), og en annen at «Jeg opplever at det er disiplinerte overfor meg selv» (I-9).

I-11 var tydelig på at å bli kikket i kortene – å bli evaluert av BSK – motiverte hen til å levere et arbeid av høyest mulig kvalitet. Hen sammenlignet det med å være oppe til eksamen:

«Jo, jeg tenker på at jeg må skrive slik at jeg ikke får bemerkninger, og at jeg leverer et arbeid som er av god kvalitet (...). Men det å vente på vurdering fra Barnesakkyndig kommisjon og sjekke postkassen og åpne med en gang og se, det er fortsatt som å ha vært oppe til eksamen og vente på sensur. Det er akkurat slik det føles, selv etter mange år i gamet.»

Ryggdekning og legitimitet

Dette undertemaet handler om hvordan BSK kan ha en støttende funksjon også i den videre saksgangen, for eksempel når saken skal opp i barneverns- og helsenemnda, eller hvis arbeidet deres blir klaget på. Det at rapporter som legges frem, er vurdert av BSK, opplevde I-2 å bidra til større grad av tillit til arbeidet utad:

«Det er nok noe som har falt litt mer til ro etter at Barnesakkyndig kommisjon kom opp og stå også, for nå kan du vise til et papir der det står ingen bemerkninger, eller at det og det og det ble påpekt som svakheter i rapporten, (...) så det var nok noen som hadde faglig skepsis som er mindre skeptiske nå, og som har falt mer til ro nå med sånn som ting er, det tror jeg.»

I-8 viste til en erfaring av å ha blitt innklaget av en klient. Hen uttrykte en opplevelse av at den autoritet BSK bidrar til gjennom sine føringer og vurderinger, kan gi en trygghet og ryggdekning i slike situasjoner: «Og det var jo nettopp da at jeg så det at jeg hadde vært så grundig i min dokumentasjon, som gjorde at hun ikke fikk medhold, for å si det sånn.»

Hva slags kvalitet?

Det andre hovedtemaet som gikk igjen i informantene beskrivelser, gjaldt spørsmål rundt og problematisering av hvilken type kvalitet BSK har mulighet for å sikre. Uavhengig av om informantene også fremhevet kvalitetsfremmende sider ved BSKs rolle, viste flere til utfordringer knyttet til BSKs begrensede muligheter for å vurdere rapportenes innhold og faglige grunnlag. Disse utsagnene var oftest relatert til egne erfaringer, men reflekterte også i noen grad deres synspunkter i den offentlige diskusjonen rundt BSKs rolle og funksjon.

«Alt går gjennom»

Som en indikasjon på at det faglige innholdet ikke er tilstrekkelig kvalitetssikret, løftet flere frem det lave antallet rapporter som blir vurdert å ha betydelige mangler av BSK. I-2 uttrykte det slik:

«(...) hvis man ser på statistikken til Barnesakkyndig kommisjon om alle de rapportene de har fått inn, og hvor mange rapporter som har fått så mange anmerkninger at de ikke har kunnet brukes som fagrapporter, så er det et skremmende lite antall som er helt ubrukelige, det er et par i året. De fleste rapporter går jo gjennom uten bemerkninger.»

Bekymring for at rapporter for lett slipper gjennom uten bemerkninger, ble gjerne relatert til egne erfaringer med rapporter skrevet av andre. I-8 viste til erfaring med saker hvor advokater til ulike parter hadde skrevet til BSK og uttrykt at det var

«uforståelig at Barnesakkyndig kommisjon har godkjent rapportene». Hen sa:

«Jeg har jo vært til stede selv hvor det var en annen sakkyndig som hadde gjort en forferdelig dårlig jobb (...), det var overraskende at Barnesakkyndig kommisjon ikke reagerte på den rapporten.»

Med henvisning til hvor få rapporter som blir vurdert å ha betydelige mangler, formidlet I-3 at: «De må jo ta ut det som er helt rævva. Men ut over det tror jeg det er en ordning som i veldig liten grad differensierer kvalitet.»

Formalia versus substans

Når BSKs kvalitetssikrende funksjon ble problematisert, var det gjerne knyttet til en opplevelse av at BSK vurderer formalia og «ytre» kjennetegn ved rapportene fremfor deres egentlige faglige kvalitet. I-4 sa at: «(...) det er jo en kvalitetssikring, men jeg lurer på om det av og til ikke er nok. For de har ikke muligheten til å etterprøve noe av det vi har av grunnlag.» I-7 uttrykte det slik:

«De ser på: Har man gått frem og bevart sin rolle, og gjort metodiske riktige valg og sånne ting, det er det de er på jakt etter, virker det som. Selve konklusjonen i den faglige biten blir sekundær, har jeg inntrykk av.»

Flere formidlet også et inntrykk av at BSKs mest substansielle vurdering avgrenses til hvorvidt den sakkyndige har svart på mandatet eller ikke. I-6 formulerte det slik:

«Og jeg har lest rapporter som jeg synes virkelig er (...) dårlige, som går igjennom der bare fordi at vedkommende har svart på mandatet sitt. (...) Jeg tror at nøkkelen til å ikke få noen kommentarer fra Barnesakkyndig kommisjon er at du har svart på det mandatet du har fått.»

Knyttet til refleksjoner rundt hvorvidt BSK utgjør en reell kvalitetssikring, viste noen informanter til egne erfaringer med å kun ha fått kommentarer om formalia, som «Den tilbakemeldingen jeg som oftest får fra BSK, er at min rapport er for lang» (I-3). I-7 formidlet også at kommentarene oftest gjaldt rapportenes lengde, og uttrykte mot den bakgrunn en opplevelse av at BSK «over tid har blitt litt vel skjematisk».

I-10 uttrykte bekymring for at det kan gi et falskt inntrykk av god kvalitet når BSK vurderer rapporter på grunnlag av formalia. Hen fremhevet at dette i verste fall kan utgjøre en rettssikkerhetstrussel:

«Det store problemet med de rapportene som blir godkjent, er at BSK ikke vet hvilket informasjonsgrunnlag sakkyndig ikke har forholdt seg til. De kan ta for gitt at denne rapporten isolert sett har laget et snitt av verden. (...) Og så blir det da dessverre sånn, tror jeg, at forvaltningen og rettssystemet tillegger da den rapporten større vekt, at de blir for lite kritiske til den sakkyndige rapporten fordi den er godkjent.»

«Å skrive for BSK»

Mens noen fremhevet det positive ved å bli kikket i kortene, opplevde andre (I-1) at «(...) å skrive slik at det passer inn i det systemet der» kunne gå på bekostning av den egentlige kvaliteten i arbeidet. I-10 sa: «Jeg blir mer opptatt av det formelle, formalia, og litt mer opptatt av å dekke inn.» Også I-9 opplevde at behovet for å tilfredsstillende BSK kunne trekke oppmerksomheten bort fra det faglige innholdet:

«Det er mulig at det er noe greier hos meg som gjør at jeg blir mer opphengt i det, men jeg hører fra andre kollegaer at de blir opptatt av det. Selv om jeg kan fortelle meg selv at BSK ikke er så viktig, så blir det en slags målsetting å ikke få merknader. Det er veldig dumt. Det er litt som at du vil ha A på eksamen.»

Merarbeid knyttet til å skrive ting som ikke trengtes for å opplyse saken, men som kun handlet om BSKs behov, ble også tematisert. I-2 redegjorde for tidsbruk knyttet til å gjenta informasjon som er kjent for oppdragsgiver, ut fra et krav om at den sakkyndige rapporten skal være et selvstendig dokument. Hen utdypet:

«Jeg synes det er litt tulle, og det medfører ganske mye mer arbeid for oss sakkyndige. Og det medfører mer utgifter for våre oppdragsgivere at vi må gjøre det sånn, men det er bare egentlig Barnesakkyndig kommisjon som har behovet.»

Noen uttrykte at det å skulle imøtekomme BSKs formelle krav til rapportene kan stå i direkte motsetning til det de anser som god kvalitet. Dette gjaldt blant annet BSKs ønske om kortere rapporter. I-7 hadde fått mange påpekninger fra BSK om at rapportene var for lange, men mente at å skrive langt kunne være viktig fordi «(...) de det gjelder, familiene, skal kunne kjenne igjen situasjonene, og at andre lesere av dette – barnevernsfolk eller f.eks. fylkesnemnda, skal kunne skjønne (...) mest mulig av selve situasjonen som beskrives».

I-8 hadde tilsvarende erfaringer med kritiske kommentarer til lengden på rapportene. Hen argumenterte for hvordan lengde kan fremme kvalitet i den videre saksgangen:

«Så det har skjedd flere ganger at advokater under rettsmøter har kommet bort og sagt: 'Vi ser at Barnesakkyndig kommisjon har [kritisert deg] for lange rapporter, og for at du burde summert opp fra side sånn til side sånn.' Men så

har de stått og sitert hva det egentlig er jeg har skrevet, nettopp for å dokumentere på et ordentlig vis at her ligger det noen grunn til bekymring.»

«Lodde i dybden»

Flere av informantene formidlet tanker om hvordan man i større grad enn i dag kan få til en vurdering av rapportenes faglige substans. I-6 refererte til dette i termer av et ønske om at BSK kunne «(...) loddet litt dybden i begrunnelsene våre». Hen begrunnet det med at en slik arbeidsform ville være mer i overensstemmelse med det store arbeidet en rapport utgjør, og all tiden som brukes på begrunnelsene. Motivert av det samme ønsket om en mer dyptgående faglig vurdering av rapportene foreslo flere informanter mer dialog eller tilbakemeldingssløyer mellom BSK og sakkyndige. I-11 mente at dersom slik dialog ble opprettet for kun et utvalg av rapportene, ville det samlet sett kunne frigjøres ressurser og styrke kvaliteten:

«(...) la oss si at den nederste femti prosenten, hvis man der kunne sagt at denne rapporten er god nok, men kanskje du burde jobbe litt mer med hvordan du bygger relasjon til de du skal utrede. For eksempel. Tydeliggjøre rollen din. Og hvilke faglige temaer du drøfter i rapporten. Det kunne vært tre hovedfokus som man kunne hatt i en sånn tilbakemeldingsloop.»

I-10 fremmet et tilsvarende synspunkt på at man burde vurdere enkelte rapporter grundig fremfor å vurdere alle basert på formalia. Hens forslag var imidlertid å la vurderingen være basert på forespørsel, noe hen mente potensielt kunne frigjøre ressurser for flere millioner kroner:

«Antakeligvis ville det vært bedre å ha en ordning hvor oppdragsgiver kunne få en rapport og si: 'Vet du hva, denne her skjønner vi ikke helt. Kan dere kontrollere den?' (...) bruke litt sånn 'on demand'.»

Diskusjon

Studien utforsket barnesakkyndige psykologers erfaringer og betraktninger rundt BSKs kvalitetssikrende funksjon. Oppsummert formidlet informantene på den ene siden opplevelser av at BSK kan fremme kvalitet i sakkyndighetsarbeidet ved å ha «skjerpene støttefunksjon». Flere erfarte at BSKs rammer og føringer kan bidra til en mer samlet og ensartet praksis, og at BSKs vurderinger kan fungere som en påminner og et nyttig korrektiv slik at viktige aspekter i vurderingsgrunnlaget blir belyst og ikke uteglemt. Informantene reflekterte også rundt at BSKs eksistens kan bidra med trygghet gjennom å gi arbeidet legitimitet utad.

På den andre siden var mange av informantenes utsagn knyttet til temaet «Hva slags kvalitet?». Flere påpekte at få rapporter blir vurdert å ha betydelige mangler. De problematiserte også at BSKs kvalitetskriterier i for stor grad rettes mot rapportenes ytre kjennetegn fremfor den substansielle kvaliteten. Noen formidlet også en opplevelse av at det å skulle tilfredsstille BSKs formalkrav kunne gå på bekostning av hva de anså som faglig kvalitet i arbeidet.

Visse aspekter ved funnene samsvarer med Agenda Kaupangs (2015) inntrykk av at BSK kan ha løftet rettssikkerheten på sakkyndigområdet. Våre informanter koplet den kvalitetsfremmende funksjonen mest til de disiplinerte og strukturerende rammene BSK skaper, samt kommisjonens mulighet for å identifisere særlig svake rapporter. Også i tråd med Agenda Kaupangs rapport, formidlet flere en opplevelse av at BSKs eksistens og funksjon kan øke samarbeidspartneres og beslutningstageres tillit til de barnesakkyndige vurderingene.

Data fra en annen delstudie i prosjektet Expert reports indikerer imidlertid at en slik tillit ikke kan tas for gitt (Greve, Chistiansen et al., 2023). I studien stilte flere saksbehandlere fra barnevernstjenestene seg kritiske til kvaliteten i rapporter de hadde bestilt. De opplevde også at retten tilla rapporter av dårlig kvalitet uforholdsmessig stor vekt. Funnet samsvarer med bekymringen noen av våre informanter uttrykte om at BSK ikke kjenner rapportenes vurderingsgrunnlag og at deres vurdering dermed kan gi en falsk trygghet. Tilsvarende betenkn timer er fremmet av blant andre sakkyndig psykolog Asmervik (2015) og psykologspesialist Rudi (2018). De hevder begge å kjenne til alvorlig svikt i forholdet mellom faktagrunnlag og konklusjon i rapporter som *ikke* fikk bemerkninger fra BSK. Sistnevnte påpeker i samsvar med flere av våre informanter at BSK «(...) går gjennom formen og mandatet på sakkyndige rapporter, men har ikke anledning til å kvalitetssikre at innhentet informasjon, innhold og konklusjoner er gyldige opp mot informantenes faktisk gitte opplysninger» (Rudi, 2018, s. 1). Også Agenda Kaupang adresserer forholdet mellom formelle og substansielle kvalitetskriterier. De mener å se en utvikling over tid hvor BSK «(...) i økende grad har bemerket de delene av sakkyndigrapporten som omhandler stilistiske feil og mangler generelt, samt sakens bakgrunn og aktuell situasjon» (Agenda Kaupang, 2015, s. 25).

Intervjumaterialet vårt kan synes å fange opp et mulig misforhold mellom hvordan BSKs kvalitetssikrende funksjon omtales, og slik BSK selv definerer og rammer inn sitt mandat. BSK har ikke mandat til å stoppe en rapport fra å anvendes i den videre beslutningsprosessen, og er selv tydelige på at de ikke godkjenner eller underkjenner rapporter (Sivilrettsforvaltningen, 2024a). Likevel hender det som vi har sett, at kommisjonens rolle omtales som om de «godkjenner» eller «tar ut» rapporter. Siden dette er informanter som er informert om BSKs funksjon, må nok slike uttrykk forstås som talemåter for den kategoriseringen av rapporter kommisjonen faktisk gjør. Samtidig kan det tenkes at slike talemåter ligger nær fordi de representerer den mer intuitive idéen om hva en kvalitetssikrende funksjon bør innebære. Det må her bemerkes at også Agenda Kaupang omtaler kommisjonens funksjon i termer av å «luke ut» rapporter (Agenda Kaupang, 2015).

BSK selv er tydelige på at de ikke har tilgang på øvrige saksdokumenter (Sivilrettsforvaltningen, 2024a). Instansen kan følgelig ikke etterprøve om det er hold i den sakkyndiges vurderinger. BSK er henvist til å vurdere rapportene isolert sett, som da fort

avgrenser seg til å gjelde rapportenes struktur, indre logikk og om sentrale temaer er med eller ikke. I henhold til en inndeling av kvalitetsindikatorer i struktur-, prosess- eller resultatmål (Rygh & Mørland, 2023) kan det hevdes at BSKs kvalitetsvurderingsmulighet begrenses til mål på struktur- eller prosessnivå. En slik begrensning er imidlertid en allmenn utfordring innen barnevernfaglig arbeid og ikke noe BSK er alene om (Helsetilsynet, 2020; Regjeringen, 2016). Også barneverns- og helsenemndene meddeler at fokuset tradisjonelt har ligget på målbare kvalitetsindikatorer som saksbehandlingstid og om barnet er hørt eller ikke (NOU 2023: 7). En scoping review viser at man også internasjonalt strever med å finne gode kvalitetsmål for barnevernfaglige ekspertvurderinger (Greve, Jørgensen et al., 2023). Utfordringen er også velkjent innen psykisk helsevern, hvor kvalitetskriterier (som epikrisetid) har blitt kritisert for å være valgt fordi de kan telles, ikke fordi de representerer reell kvalitet (Halvorsen, 2021). Det gjennomgående er altså at *resultatene* fra prosessene ikke måles og rapporteres.

Informantene kommer selv med innspill til hvordan BSKs funksjon kan utvikles til å innbefatte en mer faglig eller substansiell kvalitetssikring. Et forslag var at BSK i stedet for å vurdere alle rapporter «lodder i dybden» på et selektert utvalg. Dette sammenfaller med Barnevernsutvalgets anbefaling om å styrke BSKs kontroll gjennom «stikkprøver» av et utvalg rapporter (NOU 2023: 7). Barnevernsutvalget legger her til grunn at BSK da skal kunne innhente informasjon fra oppdragsgiver, familien eller fra den sakkyndige selv. Dette ville altså vært et bredere vurderingsgrunnlag enn hva kommisjonen per i dag har tilgang til. Informantenes forslag om mer dialog mellom BSK og den sakkyndige samsvarer på sin side med Agenda Kaupangs (2015) anbefaling om en mer utadrettet og veiledende praksis fra BSK. En slik praksis ville kunne gitt BSK en ekstra kontaktflate for å fremme kompetanseutvikling hos sakkyndige, som jo er et ønsket resultat av instansens arbeid. En mer direkte resultatorientert kvalitetssikring (jf. Donabedian, 1980; Kalstad, 2023; Kornør, 2012) kunne vært å følge rapportene videre og kartlegge deres betydning for beslutninger i barneverns- og helsenemnda eller retten, slik Agenda Kaupang (2015) gjorde i sin evaluering.

Styrker og begrensninger

Det unike bidraget fra denne kvalitative studien ligger i den dybdeforståelsen den tilbyr, formidlet av en gruppe med svært rik erfaring fra sakkyndigarbeid. Funn fra et så lite utvalg kan ikke generaliseres i statistisk forstand. Gitt at studien samsvarer med kriterier for «troverdighet» i kvalitativ forskning, kan den likevel hevdes å ha «overførbarhet» (Malterud, 2002) til sammenhenger ut over det studerte utvalget. Andelen psykologer i forskergruppen kunne potensielt ha trukket tolkningene i visse retninger, og dermed utgjort en trussel mot studiens troverdighet. Etter vårt syn veide vi opp for dette gjennom bredden av relevant fag- og forskerkompetanse i gruppen, og hvordan vi aktivt brukte denne i analysearbeidet. Overførbarheten styrkes også ved at funnene synes å speile allerede kjente problemstillinger og fagutviklingsprosesser på det barnesakkyndige feltet, både nasjonalt og internasjonalt (Greve, Jørgensen et al., 2023). De utdyper tidligere uttrykte synspunkter og idéer (Agenda Kaupang, 2015; NOU 2023: 7) om hvordan BSKs kvalitetssikrende funksjon kan styrkes og videreutvikles.

Konklusjon

Ifølge informantene fremmer BSK kvaliteten på det barnesakkyndige arbeidet gjennom å ha en skjerpene støttefunksjon. Samtidig savnes det kvalitetssikring av rapportenes substans og faglige grunnlag. Funnene gjenspeiler problemstillinger som er tatt opp av flere forskere og fagpersoner innen feltet. Studien belyser viktige aspekter ved BSKs rolle og funksjon, og kan informere videreutvikling av kommisjonens arbeid.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 61, nummer 10, 2024, side 678–687

TEKST

Dag Ø. Nordanger

Magne Mæhle

Øivin Christiansen

Tone Jørgensen

Vibeke Samsonsen

Hanne C. Braarud

+ Vis referanser

Aadnesen, B.N. & Hærem, E. (2014). Barnevernets undersøkelse. Universitetsforlaget.

Aakvaag, H.F. & Strøm, I.F. (2019). Vold i oppveksten: Varige spor? En longitudinell undersøkelse av reviktimisering, helse, rus og sosiale relasjoner hos unge utsatt for vold i barndommen. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

Agenda Kaupang. (2015). Evaluering av Barnesakkyndig kommisjon og vurdering av utvidet ansvarsområde. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. https://www.agendakaupang.no/wp-content/uploads/2018/10/Rapport_BLD_Evaluering-av-Barnesakkyndig-kommisjon_AK.pdf

Asmervik, S. (2015). Hva er det med (noen) sakkyndige? Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål, 13(3), 262-272. <https://doi.org/10.18261/ISSN0809-9553-2015-03-06>

Augusti, E.-M., Bernt, C. & Melinder, A. (2017). Kvalitetssikring av sakkyndighetsarbeid - en gjennomgang av vurderingsprosesser i Barnesakkyndig kommisjon, fylkesnemnder og domstoler. Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål, 15(4), 265-289. <https://doi.org/10.18261/issn.0809-9553-2017-04-02>

- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2022). Veileder for sakkyndig utredningsarbeid i saker etter barnevernloven. https://www2.bufdir.no/globalassets/global/nbbf/bufdir/veileder_for_sakkyndig_utredningsarbeid_i_saker_etter_barnevernloven.pdf
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2023). Den europeiske menneskerettsdomstolen. <https://www.bufdir.no/fagstotte/barnevern-oppvekst/emd>
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Braun, V. & Clarke, V. (2019). Reflecting on reflexive thematic analysis. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 11(4), 589-597. <https://doi.org/10.1080/2159676X.2019.1628806>
- Braun, V. & Clarke, V. (2021). *Thematic analysis: a practical guide*. Sage.
- Braun, V. & Clarke, V. (2023). Toward good practice in thematic analysis: Avoiding common problems and becoming a knowing researcher. *International Journal of Transgender Health*, 24(1), 1-6. <https://doi.org/10.1080/26895269.2022.2129597>
- Christiansen, Ø. & Kojan, B.H. (2023). *Beslutninger i barnevernet (2. utg.)*. Universitetsforlaget.
- Donabedian, A. (1980). *The definition of quality and approaches to its assessment*. Health Administration Press.
- Felitti, V.J., Anda, R.F., Nordenberg, D., Williamson, D.F., Spitz, A.M., Edwards, V., Koss, M.P. & Marks, J.S. (1998). Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults. The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. *American Journal of Preventative Medicine*, 14(4), 245-258. [https://doi.org/10.1016/s0749-3797\(98\)00017-8](https://doi.org/10.1016/s0749-3797(98)00017-8)
- Greve, R.A., Christiansen, Ø. & Jørgensen, T. (2023). Social workers' perspectives on the role and function of independent experts in care proceedings in Norway: Contributions and devaluation. *Child & Family Social Work*, 29, 102-111. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/cfs.13054>
- Greve, R.A., Jørgensen, T., Christiansen, Ø., Samsonsen, V. & Braarud, H.C. (2023). Independent experts in care order proceedings: a scoping review. *European Journal of Social Work*, 26(6), 1045-1058. <https://doi.org/10.1080/13691457.2022.2155800>
- Halvorsen, P. (2021). 12 utfordringer på psykisk helse- og rusfeltet. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*. <https://psykologtidsskriftet.no/2021/06/12-utfordringer-pa-psykisk-helse-og-rusfeltet>
- Helmikstøl, Ø. (2017). Barnevernskritikere mobiliserer. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 55(5), 442-443.
- Helsetilsynet. (2020). *Veileder for landsomfattende tilsyn 2020-2021 med barnevernets arbeid med undersøkelser*. https://www.helsetilsynet.no/globalassets/opplastinger/publikasjoner/internserien/barnevernets_arbeid_undersokelser_internserien10_2019.pdf
- Høgskulen på Vestlandet. (2023). Expert reports as basis for decisions in Norwegian child welfare services. <https://www.hvl.no/en/project/2188414/>
- Kalstad, J.K. (2023). Kvalitet - kva er det i barnevernet? *Fontene*. <https://fontene.no/fagartikler/kvalitet--kva-er-det-i-barnevernet-6.47.927415.17c0a16101>
- Kornør, H. (2012). *Kvalitetsindikatorer for barnevernet*. RBUP Øst og Sør.
- Kvelling, Ø. (2015). *Barn i risiko - skadelige omsorgssituasjoner*. Gyldendal Akademisk.
- Malterud, K. (2002). Kvalitative metoder i medisinsk forskning - forutsetninger, muligheter og begrensninger. *Tidsskrift for Den norske legeforsking*, 122, 2468-2472.
- Norsk psykologforening. (2023). *Sakkyndiglisten*. <https://www.psykologforeningen.no/publikum/sakkyndiglisten>
- NOU 2006: 9. (2006). *Kvalitetssikring av sakkyndige rapporter i barnevernsaker*. Barne- og likestillingsdepartementet.
- NOU 2017: 12. (2017). *Svikt og svik. Gjennomgang av saker hvor barn har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt*. Barne- og likestillingsdepartementet.
- NOU 2023: 7. (2023). *Trygg barndom, sikker fremtid. Gjennomgang av rettssikkerheten for barn og foreldre i barnevernet*. Barne- og likestillingsdepartementet.
- Prop. 73 L (2016-2017). *Endringer i barnevernloven (barnevernsreform)*. Barne- og familiedepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-73-l-20162017/id2546056/?ch=3>
- Rudi, E. (2018). Et kvalitetsstempel uten nødvendig faglig standard. *Advokatbladet*. <https://www.advokatbladet.no/barnesakkyndig-kommisjon-barnevern-foreldretvister/psykolog--et-kvalitetsstempel-uten-nodvendig-faglig-standard/113875>
- Rygh, L.H. & Mørland, B. (2023). Hvordan velge de beste kvalitetsindikatorene? *Tidsskrift for Den norske legeforsking*. <https://tidsskriftet.no/2006/11/hvordan-velge-de-beste-kvalitetsindikatorene>
- Sivilrettsforvaltningen. (2024a). *Barnesakkyndig kommisjon*. <https://www.sivilrett.no/bsk>
- Sivilrettsforvaltningen. (2024b). *Barnesakkyndig kommisjon: Årsrapport 2023*. <https://www.sivilrett.no/arsrapport-barnesakkyndig-kommisjon-2023>
- Van der Weele, J. & Karlsen, K. (2022). *Analyse i komplekse barnevernssaker: fra magefølelse til kritisk tenkning*. Gyldendal.
- Vis, S.A., Christiansen, Ø., Havnen, K.J. S., Lauritzen, C., Iversen, A.C. & Tjelflaa, T. (2020). *Barnevernets undersøkelsesarbeid - fra bekymring til beslutning. Samlede resultater og anbefalinger*. UiT Norges arktiske universitet.